

## Naselbine iz starejše železne dobe v Prekmurju

### Settlements from the Early Iron Age in Prekmurje

Branko KERMAN

#### Izvleček

V Prekmurju so bila z arheološkimi izkopavanji ob gradnji avtoceste v letih od 1999 do 2008 odkrita naselja in grobišča, ki so dala povsem novo podobo poselitve obmurskih nižav v starejši železni dobi. Na južnem obrobju Murske Sobotne so raziskali manjše zaselke in pripadajoča grobišča na najdiščih Kotare – Baza in Kotare – Krogi ter Nova tabla in Za Raščico. Pri Lendavi je bila odkrita halštatskodobna naselbina z grobiščem na najdišču Pri Muri. Ugotovljena sta dva tipa bivališč: nadzemne stavbe, zgrajene z navpičnimi lesenimi stebri (nosilci za stene in za dvokapno strešno konstrukcijo), ter vkopani objekti – zemljanke.

Primerjalna analiza izbranih keramičnih kosov z najdišč Kotare – Baza, Nova tabla in Pri Muri kaže njihovo tipološko in kronološko sorodnost, prav tako sorodnost z obdravskima naselbinama v Ormožu in Zbelavi pri Varaždinu ter z gradivom z višinskih naselbin v Gornji Radgoni, na Pošteli in Rifniku ter na avstrijskem Štajerskem (Kleinklein, Kapfensteiner Kogel itd.), ki so datirane v čas od mlajše kulture žarnih grobišč (Ha B) in v starejšo železno dobo (Ha C–Ha D1).

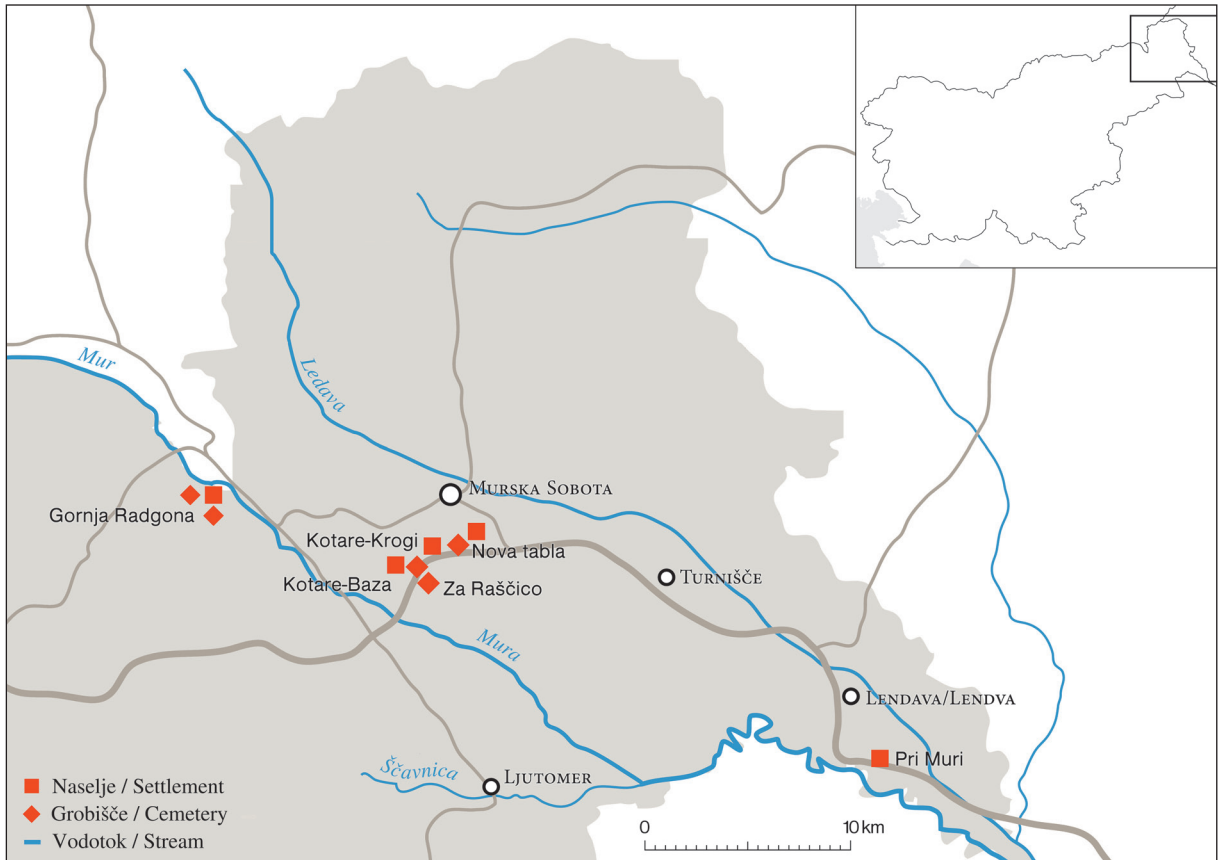
**Ključne besede:** Slovenija, Prekmurje, Kotare – Baza, Kotare – Krogi, Nova tabla, Za Raščico, Pri Muri, starejša železna doba, naselbine, grobišča, keramično gradivo, radiokarbonske analize

#### Abstract

In Prekmurje, the archaeological excavations that took place due to the construction of highways from 1999 to 2008 uncovered settlements and cemeteries that offered a quite new image of the inhabitation of the lowlands along the Mura in the Early Iron Age. Along the southern edge of Murska Sobota small hamlets and corresponding cemeteries were excavated at the sites of Kotare – Baza and Kotare – Krogi, and also Nova tabla and Za Raščico. A Hallstatt period settlement with a cemetery was discovered at the site of Pri Muri near Lendava. Two types of dwellings were found: above ground buildings, constructed with vertical wooden beams (supports for the walls and for the gable roof structure), and dug-in structures – pit-dwellings.

A comparative analysis of selected pottery fragments from the sites of Kotare – Baza, Nova tabla, and Pri Muri indicates their typological and chronological similarity, as well as similarities with settlements along the Drava River at Ormož and Zbelava near Varaždin, and also with material from elevated fortified settlements at Gornja Radgona, Poštela, and Rifnik and in Austrian Styria (Kleinklein, Kapfensteiner Kogel, etc.), which are dated to the period from the later Urnfield Culture (Ha B) and in the Early Iron Age (Ha C–HaD1).

**Keywords:** Slovenia, Prekmurje, Kotare – Baza, Kotare – Krogi, Nova tabla, Za Raščico, Pri Muri, Early Iron Age, settlements, cemeteries, pottery material, radiocarbon analysis



Sl. 1: Naselbine in grobišča starejše železne dobe v Prekmurju.  
 Fig. 1: Settlements and cemeteries of the Early Iron Age in Prekmurje.

V Prekmurju so arheološke raziskave, ki so potekale ob gradnji avtoceste v letih 1999–2008, z odkritjem novih naselbin in grobišč/grobov dale povsem novo podobo poselitve obmurskih nižav v starejši železni dobi (sl. 1). Edino okno v prazgodovinsko železnodobno poselitev ob Muri so do pred kratkim ponujala arheološka izkopavanja na grajskem griču v Gornji Radgoni, kjer sta raziskovala Stanko Pahič (1966) in Irena Horvat Šavel (1981). Z izkopavanji več (treh) sond na pobočju hriba so prišle na dan številne keramične in druge najdbe, ki kažejo na obstoj višinske naselbine, ki je v času pozne kulture žarnih grobišč in starejše železne dobe nadzirala ugoden prehod/brod čez reko Muro (Horvat Šavel 1981; Teržan 1990, 46–49; Šavel 1994, 86–95; Dular 2013, 75–76, 90, 181–194). Na njeno pomembno mesto med halštatskodobnimi naselbinami ob Muri sklepamo tudi na osnovi izstopajočega groba veljaka, odkritega že v 19. st. v veliki gomili pri nekdanji opekarni. Med grobnimi pridatki je bila bogata bojna oprema, kot so čelada, meč, sekira in voz, ter prestižni pribor za banket (vilice/kreagra in ražnji/oboloi) in kulturni

voziček (sl. 2). Ti pridatki kažejo, da je bila v gomili pokopana oseba z vojaškimi in sakralnimi pristojnostmi (Pahič 1966, 122–128, sl. 4, t. 3; Egg 1986; Teržan 1990, 83–90, 341–344; Teržan 2004, 171–173).

Nova najdišča iz starejše železne dobe, odkrita z arheološkimi raziskavami na avtocestni trasi, so zgoščena predvsem na ravninskem delu južno od Murske Sobote in v manjši meri na poljih v bližini Lendave. Njihova lega kaže, da so se naselja oblikovala na rahlo vzpetih predelih ravnice v bližini nekdanjih strug potokov, predvsem ob potoku Dobel pri Murski Soboti in potoku Kopica pri Lendavi.

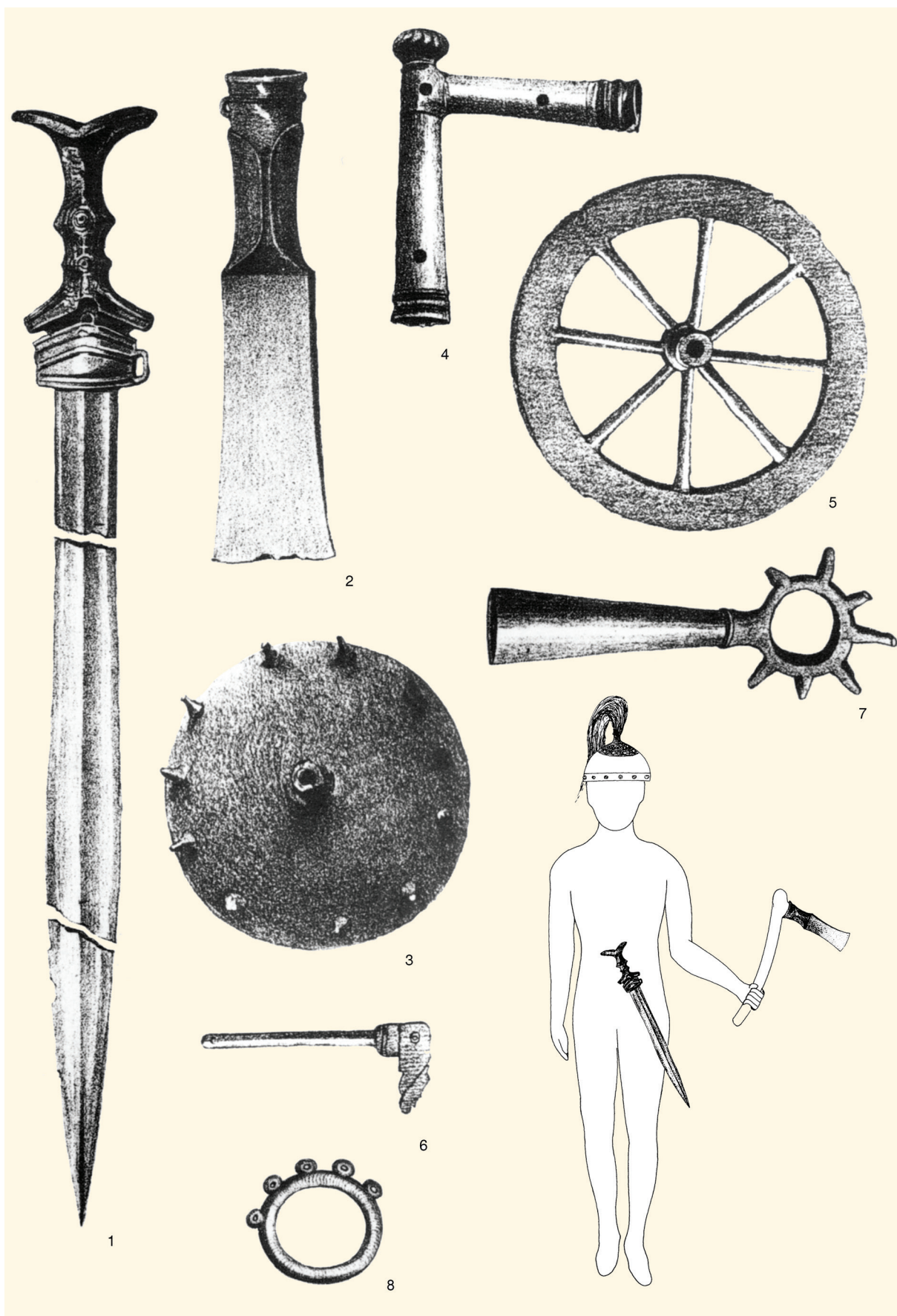
Na južnem obrobju Murske Sobote je bila odkrita razpršena poselitev o obliki manjših zaselkov, kot



Sl. 2: Gornja Radgona. Najdbe iz groba veljaka, odkrite v 19. stoletju v gomili pri nekdanji opekarni.

Fig. 2: Gornja Radgona. Finds from the princely grave discovered in the 19<sup>th</sup> century in the tumulus near the former brickworks.

(po / from Egg 1986, Abb. 2, 6)



kažejo arheološka najdišča Kotare – Baza (Kerman 2011a), Kotare – Krogi (Kerman 2011b) in Nova tabla (Guštin et al. 2017) ter Za Raščico (Šavel, Sankovič 2010), kjer so prišle na dan ostaline naselbin ter tudi pripadajočih grobov oz. grobišč. V vzhodnem delu Prekmurja, pri Lendavi, so bile odkrite halštatskodobna naselbina in sledi pripadajočega grobišča na najdišču, poimenovanem Pri Muri pri Lendavi (Šavel, Sankovič 2011). Arheološke raziskave so na večini omenjenih najdišč odkrile tudi sledove starejših poselitev – iz različnih časovnih stopenj bakrene ter tudi bronaste dobe. Čeprav na posameznih lokacijah ne gre za kontinuirano poselitev, pa vendarle kaže, da so nižinska naselja v zgodnji železni dobi povečini nastala na nekoč že poseljenih oz. kultiviranih območjih, ki so bila očitno ugodna za poselitev tudi kasneje v poznolatskem, rimskem in zgodnesrednjeveškem obdobju.

### KOTARE – BAZA PRI MURSKI SOBOTI

Ostanki nižinskega naselja iz starejše železne dobe so se najbolj ohranili na najdišču Kotare – Baza, odkritem v letih 2000 in 2001. Leži v ravnici na poljih, imenovanih Grofovsko, južno od Murske Sobote v bližini potoka Dobel. Raziskave so pokazale, da je bil prostor poseljen v zgodnji bronasti dobi (kultura Kisapostag) in starejši železni dobi ter v rimskem obdobju in zgodnjem srednjem veku (zgodneslovanska poselitev sega od druge polovice 6. do konca 8. st. n. št.) (Kerman 2011a, 28–40; id. 2014b, 123–139).

Poselitev v starejši železni dobi je bila zgoščena v vzhodnem in deloma osrednjem delu raziskanega zemljišča, in sicer na blagi vzpetini na desnem bregu potoka Dobel, ki je z izrazitim meandrastim okljukom zamejeval naselbino z vzhodne in južne strani. Večina odkritih objektov iz starejše železne dobe (*sl. 3*), kot so jame za stojke, odpadne jame, peči in vodnjak, je bila vkopana v sterilno peščeno-prodnato plast. Njihova ohranjenost je bila razmeroma slaba. Na osnovi prepoznanih jam za stojke je bilo ugotovljenih pet stavbnih tlorisov, ki jih pripisujemo manjšim kmetijam oz. gospodarskim enotam (*sl. 3*: hiše 1–5). Glede na jame za stojke in njihovo razporeditev sklepamo, da so bile stavbe zgrajene z nosilnimi stebri za leseno ogrodje, kronano z dvokapno streho. Stavbe so bile strnjene na dveh delih izkopnega polja.

V vzhodnem delu najdišča sta stali tik ob potoku Dobel dve stavbi, med katerima izstopa velika

“hiša 1” pravokotnega tlorisa, dolga okoli 18 m in usmerjena vzhod–zahod. Najverjetneje je bila razdeljena v dva prostora, kar nakazujejo stojke v notranjosti hišnega tlorisa. V notranjosti je bila odkrita še odpadna jama, v njej so bili najdeni kosi keramike, uteži za statve, večji kos žrmelj in kosi hišnega ometa. Zahodno ob hiši sta bili na dvoriščnem prostoru dve peči, poleg njiju ob južni steni pa še zemljanka, velika 2,80 × 2,53 m, in vodnjak. Večina večjih in manjših odpadnih jam je ležala zahodno in severno od hiše.

K slabše ohranjenim ostankom manjše “hiše 2” sta prav tako sodili zemljanka in skupina odpadnih jam.

V drugi strnjeni skupini hiš, na zahodnem delu izkopnega polja, so bili odkriti tlorisi pravokotnih, a nekoliko manjših stavb od “hiše 1”. Čeprav je bila “hiša 3” samo delno ohranjena, daje vtis, da je bila večja kot “hiši 4 in 5”. Njihovo slabšo ohranjenost bi lahko pripisali dejstvu, da so bili v tem delu kasneje postavljeni objekti iz mlajše železne dobe in slovanskega obdobja (Kerman 2014a, 117–137), ki so očitno ostaline/ruševine iz halštatskega obdobja deloma uničili oz. poškodovali in preplastili.

### Keramичne najdbe

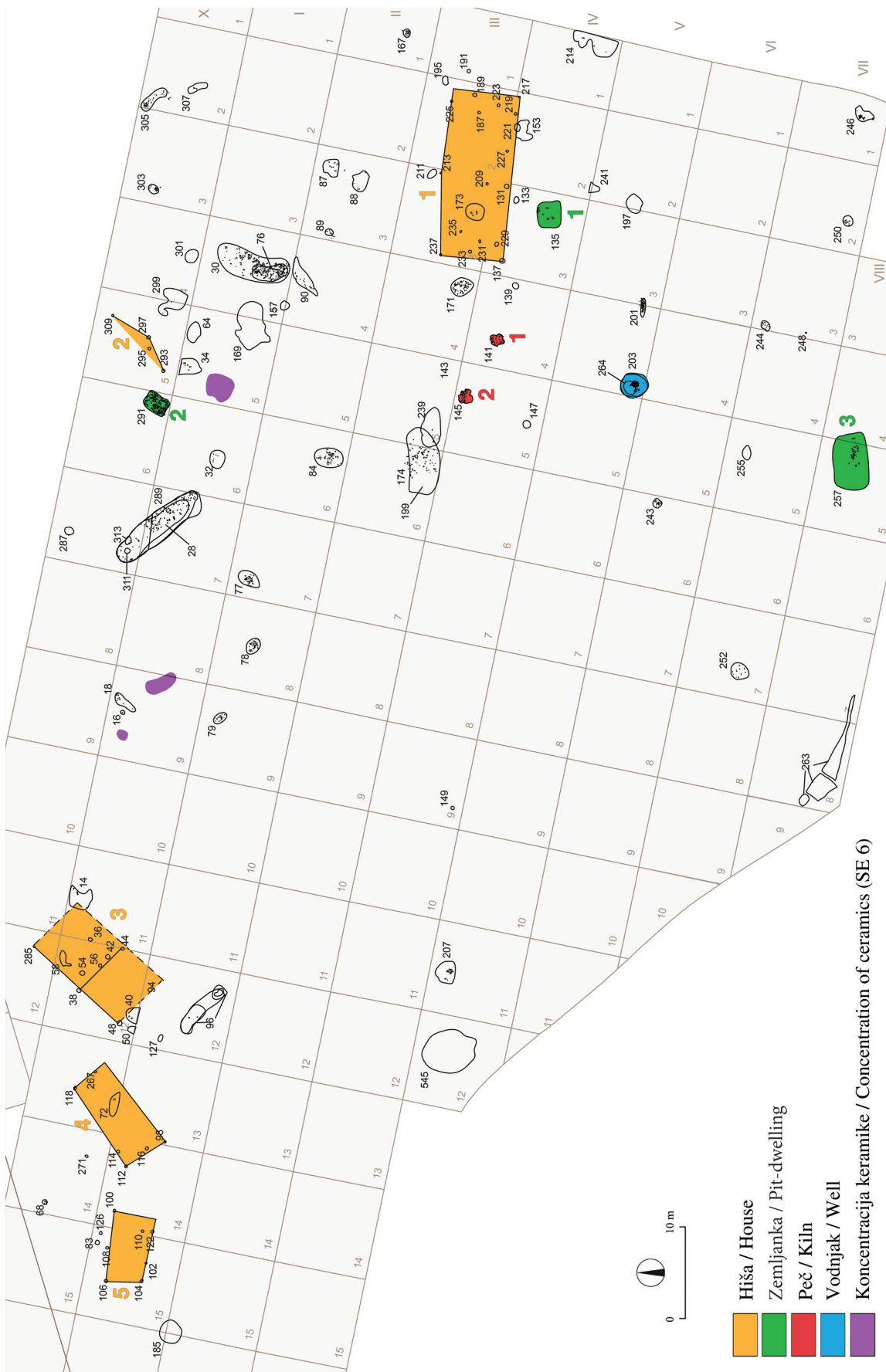
V zemljanki, pečeh, vodnjaku, predvsem pa v odpadnih jamah je bilo najdeno veliko fragmentov različnega halštatskega posodja. Primerjava oblik posodja in drugih pripomočkov s keramičnim gradivom sosednjega najdišča na Novi tabli in najdbami iz halštatske naselbine Pri Muri kaže zanimive podobnosti in navaja na sočasnost teh naselbin.

Med številnimi vrstami keramičnega posodja so zastopani naslednji tipi: velika posoda s stožčastim vratom, okrašena z vodoravnimi in trikotno oblikovanimi kanelurami, ki obdajajo plastične bradavice (*sl. 4*: 1), velik lonec z jezičastimi držaji na spodnjem delu recipienta (*sl. 4*: 2), posode z lijakastim ustjem (*sl. 4*: 3), trebušasti lonci z izvihanim ustjem (*sl. 4*: 4,5), ovalni in valjasti lonci z izvihanim ali uvihanim ustjem in držaji (*sl. 4*: 6–10) ter kroglasti lonci z izvihanim ustjem (*sl. 4*: 11; za

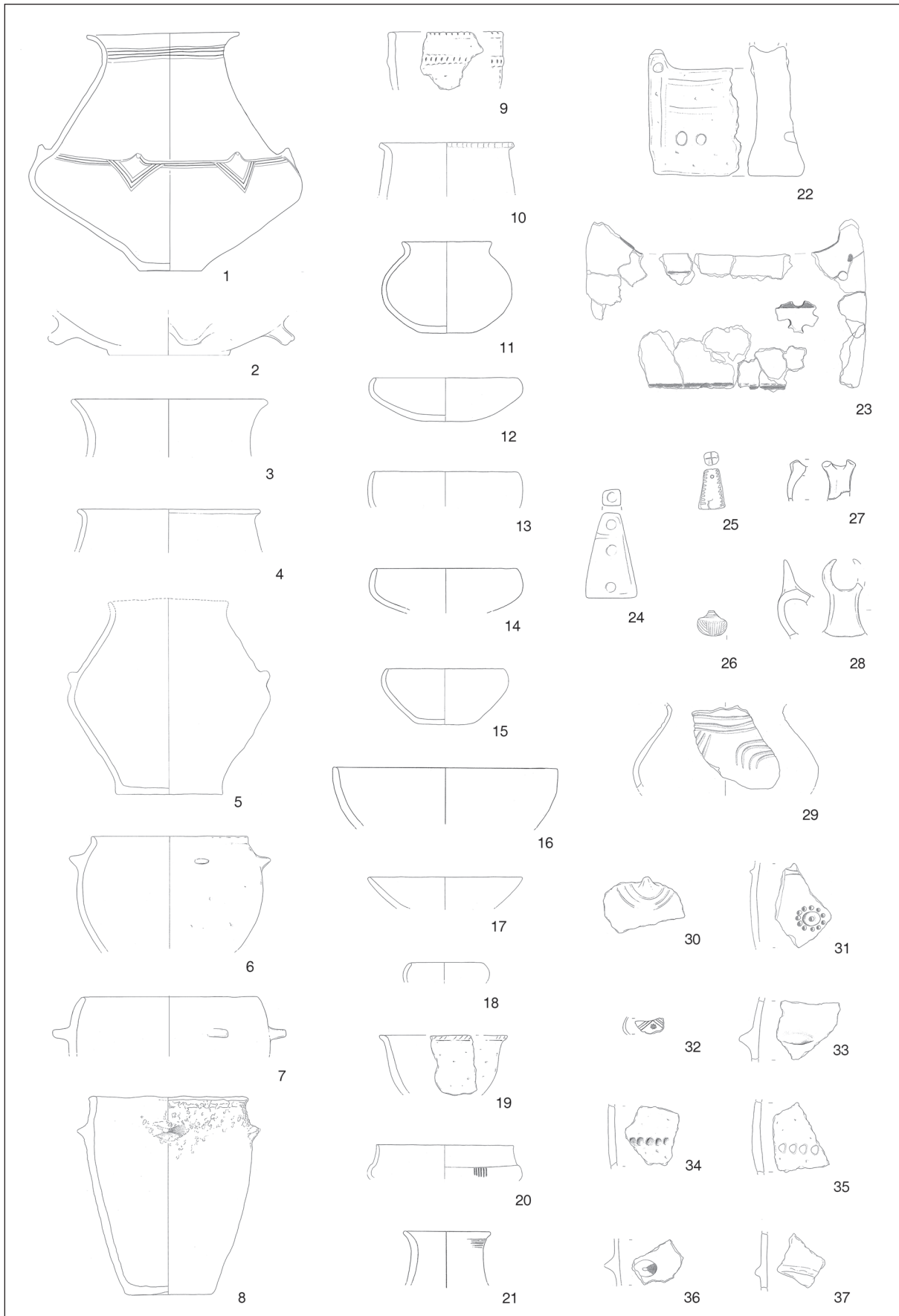


*Sl. 3*: Kotare – Baza pri Murski Soboti. Ostanki naselbine iz starejše železne dobe. (Prostorska umestitev: Kerman 2011a, sl. 2; 3; 17; sektorji I–VIII in X).

*Fig. 3*: Kotare – Baza near Murska Sobota. The remains of a settlement from the Early Iron Age. (Spatial location: Kerman 2011a, Fig. 2; 3; 17; Sectors I–VIII and X).



- Hiša / House
- Zemljanka / Pit-dwelling
- Peč / Kiln
- Vodnjak / Well
- Koncentracija keramike / Concentration of ceramics (SE 6)



podrobno tipološko analizo loncev glej: Kerman 2011a, 32–34, sl. 24: 1–8; 25: 9–11).

Pogoste so tudi sklede različnih oblik, med katerimi ločimo plitve in globoke ter velike in majhne sklede z zaobljenimi rameni in uvihanim ustjem (sl. 4: 12,15,18) ali takšne s pokončnim, rahlo uvihanim ustjem (sl. 4: 13), pa tudi klekaste sklede z uvihanim ustjem (sl. 4: 14) in polkroglaste ali konične globoke sklede (sl. 4: 16,17), globoke lijakaste sklede z izvihanim ustjem (sl. 4: 19) ter široke skodele s pokončnim vratom in poudarjenim trebuhom (sl. 4: 20). Manj številni so vrči (sl. 4: 21) (za podrobno tipološko analizo skled in vrčev glej: Kerman 2011, 34, 36, 38; sl. 25: 1–10; 26: 11,12).

Zaradi močne fragmentiranosti posod je težje prepoznati skodele, vendar pa nekaj fragmentov ročajev kaže na to, da je bila v rabi tudi tovrstna keramika. K skodelam sodita odlomek ročaja iz fine, črno žgane glin, okrašen z dvema rogatima čepkoma (sl. 4: 27), in kos ročaja s poudarjenim štrlečim rogovjem (sl. 4: 28).

Med drugimi keramičnimi najdbami so posebne pozornosti vredni številni kosi ognjiščnih koz oziroma/in oltarjev, še posebej velik oltar, katerega vrhova sta bila modelirana v obliki živalske glavice. Ti ognjiščni pripomočki, morda hišni oltarji, dajejo objektom v naselbini Kotare – Baza poseben pečat, saj odstirajo doslej komajda poznan aspekt bivanjske kulture (sl. 3; 4: 22–23) (Kerman 2011a, 38 sl. 26: 11; Kerman 2014b). Med ostalim hišnim inventarjem naj omenimo še pripomočke za posebne dejavnosti, kot sta predenje in tkanje. Številno so zastopani piramidalne uteži in vijčki različnih velikosti. Med njimi je nekaj okrašenih primerkov, npr. tisti z vtisnjenimi krožci (sl. 4: 24) in pa majhna utež, ki ima na vseh štirih robovih vrezan okras in na zgornji ploskvi križ (sl. 4: 25) (Kerman 2011a, 38–39, sl. 26: 14). Tudi med vijčki, ki so različnih oblik – od ovalnih do stožčastih in paličastih, so zastopani okrašeni kosi, npr. stožčast vijček, okrašen s poševnimi in navpičnimi kanelurami ter na vrhu s krožnimi (sl. 4: 26) (Kerman 2011a, 39 [G134]; glej tudi Preložnik 2014, 313, sl. 3: 5).

←

Sl. 4: Kotare – Baza pri Murski Soboti. Izbor naselbinskih keramičnih najdb. M. 1,23 = 1:10; ostalo 1:8.

Fig. 4: Kotare – Baza near Murska Sobota. A selection of settlement pottery finds. Scale 1,23 = 1:10; the rest 1:8. (Po / From Kerman 2011: G134,-143,-259,-262,-266,-321,-329,-364,-383,-405,-413,-452,-460,-509,-520,-542,-556,-557,-561,-597,-638,-632,-646,-653,-671,-684-686,-696,-703,-713,-719,-725,-742,-779,-801,-837,-866)

Po načinu izdelave, žganju, fakturi in okrasu ločimo dve vrsti lončenine. Črno žgane fine keramike je na najdišču malo, izdelana je iz dobro prečiščene glin in redukcijsko žgana; okrašena je s kanelurami in plastičnim okrasom bradavic (sl. 4: 1,29,30,36) ter z vtisnjenimi krožci in rozeticami (sl. 4: 31,32). Večino predstavlja groba lončenina rjave in deloma sivo-črne barve, ki je izdelana iz slabo prečiščene glin z večjimi zrnici peska in je redukcijsko žgana. Veliko tovrstne lončenine ima štrleče držaje (sl. 4: 2,6–8,33) ali pa rebra, razčlenjena s prstnimi odtisi ali kakšnim drugim pripomočkom (sl. 4: 8,9,34,35,37).

### Kronološka opredelitev

Za kronološko opredelitev najdišča Kotare – Baza so povedne nekatere značilne oblike posod. Posoda z jezičastimi držaji na spodnjem delu recipienta (sl. 4: 2) iz večje odpadne jame (SE 239) se navezuje na keramične oblike kulture žarnih grobišč, kakršne so npr. znane na najdišču Rogoza pri Mariboru. Tam so podobni kosi zastopani v dveh objektih (SE 610 in SE 370), datiranih v čas Ha A/B (Črešnar 2014, 232, 233, 237; sl. 13.10: 19; 13.11: 1), pojavljajo se še v 4. horizontu na Brinjevi gori (Teržan 1990, 37, sl. 4: 15; glej tudi Oman 1981, 151, t. 30: 1) in v I. pošteltskem horizontu, ki je časovno opredeljen v pozni Ha B (Teržan 1990, 31, 35; sl. 1: 3; 34: 18).

Med značilne keramične oblike stopnje Ha C lahko zagotovo uvrstimo posodo s stožčastim vratom (sl. 4: 1) iz jame SE 303 in fragmente posod z okrasom vodoravnih in trikotnih kanelur, ki obdajajo bradavice, ter okras rozet (sl. 4: 30–32); tovrstne posode so razširjene v celotnem vzhodnoalpskem in zahodnopanonskem prostoru v času Ha C (Teržan 1990, 35). Seveda najdemo podobno oblikovane in okrašene posode tudi na bližnji Novi tabli pri Murski Soboti (sl. 6: 1,2,4,5), kjer so bile v rabi predvsem kot žare (tip L1.2; glej Guštin et al. 2017, 91–92, sl. 49 [G1455,-1431,-1325,-1636,-1571]). Na osnovi dobro datiranega groba 70<sup>1</sup> na Novi tabli jih lahko uvrstimo že na prehod iz stopnje Ha B3 v Ha C1 oz. v stopnjo Štajerska I (Guštin, Tiefengraber 2001, 112, sl. 4: 1; Guštin et al. 2017, 96, 98–99, 143 [G1636–G1664]). Enak okras vtisnjenih krožcev

<sup>1</sup> Grobovi z Nove table so bili ob pripravi monografske objave najdišča preštevilčeni glede na kronološko zaporedje (Guštin et al. 2017, 109). Predhodno v članku že predstavljeni grob 27 (Guštin, Tiefengraber 2001, sl. 4) tako v monografski objavi nosi št. 70 (Guštin et al. 2017, 143, 492–495).

in pik v obliki rozet, kot je na odlomku lonca (*sl. 4: 31*), je tudi na posodi iz groba 21 na Novi tabli (*sl. 6: 6*) (Guštin et al. 2017, 434 [G1328]) ter na posodah iz II. pošteljskega horizonta (Teržan 1990, 33, 53, *sl. 2: 2*; t. 11: 6; 42: 1,4). Gre za značilen okras za čas razvitega Ha C. Podobne posode z Rifnika so uvrščene v II. horizont (Teržan 1990, 50 s; t. 10: 2,15), ormoški primerek pa v stopnjo Ormož II (IIa, IIb) (Lamut 2001, 213, t. 17: 13). Analogije iz Kleinkleina sodijo v starejšo fazo grobišča (Dobiat 1980, 168, t. 18: 3). V ta časovni okvir spadajo tudi posode z vtisnjenimi rozetami iz Rabelčje vasi (Teržan 1990, 45, *sl. 7: 8,9*). Za datacijo pomemben kos z najdišča Kotare – Baza je tudi fragment z okrasom vtisnjenih krožcev in poševnih kanelur, najden v peči 1 (SE 141) (*sl. 4: 32*), ki je radiokarbonsko datirana med letoma 838 in 786 cal BC (*sl. 9; Kerman 2014a, 126–127, 136; sl. 7.2.12: 6*). Podoben okras z vtisnjenimi krožci, vendar trikotno razporejenimi, in poševnimi trikotnimi kanelurami je najti tudi na posodi iz groba 8 na Novi tabli (Guštin et al. 2017, 91 [L1.2], 418–419 [G1261]) ter na posodi s stožčastim vratom iz krožnega jarka Pri Muri pri Lendavi (*sl. 7: 3*) (Šavel, Sankovič 2011, 43, 47, G193; Šavel, Sankovič 2014, 68, *sl. 2.5: 1*).

Med značilne tipe posod poznega Ha C in zgodnjega Ha D1 sodijo skodele z visokimi presegajočimi ročaji, ki so na vrhu okrašeni z dvema rogatima čepkoma (*sl. 4: 27*) ali z modeliranim rogovjem goveda (*sl. 4: 28*). Ročaj z dvema rogatima čepkoma ima dobre primerjave na Pošteli (Teržan 1990, 33, 53, *sl. 3: 12*; t. 15: 8), Zbelavi (Kovačević 2007, 100, t. 3: 3) in v Kleinkleinu (Dobiat 1980, 128, t. 58: 1,3).

V časovno stopnjo Ha B3 in Ha C z možnostjo trajanja do Ha D1 uvrščamo še različne oblike loncev z jezičastimi držaji ali brez njih (*sl. 4: 6–8*), ki so zelo pogosta keramična oblika na tem najdišču (Kerman 2011a, 32–34, *sl. 24: 5–8*) ter tudi na bližnji naselbini in v grobovih na Novi tabli (*sl. 5: 3,6; 6: 7*) (Guštin, Tiefengraber 2001, 112, *sl. 4: 5*; Guštin et al. 2017, 93, *sl. 50 [L5.1]*, npr.: G1081,-1273,-1300,-1602,-1639,-1854 [z držaji] in G1074,-1087,-1214,-1301 [brez držaja]) in med keramičnim gradivom z najdišča Pri Muri (Šavel, Sankovič 2011, 46 [tip 5 in 6], *sl. 32: 5a,b*; Šavel, Sankovič 2014, 68 in *sl. 2.5: 3; 71 in sl. 2.9: 6,7; 73 in sl. 2.10: 1,2,5*). Nekaj primerkov z držaji je znanih tudi iz Ormoža II (IIa, IIb) (Lamut 2001, 215, t. 13: 5; 9: 7) in Zbelave (Kovačević 2007, 103, *sl. 4: tip A1*; t. 1: 8). Enako velja za ostale različice posod oz. loncev (*sl. 4: 3–5*) s primerljivimi po-

sodami z obeh omenjenih najdišč Nova tabla (*sl. 5: 1,2,4; 6: 3*) (Guštin et al. 2017, 92 *sl. 49, 93 sl. 50 [L3]*) in Pri Muri (Šavel, Sankovič 2011, 45–47, *sl. 32: 1a,b*; Šavel, Sankovič 2014, 69–70, *sl. 2.5: 1,2*). Za lonec (*sl. 4: 5*) najdemo primerjavo med keramičnim gradivom iz Zbelave (Kovačević 2007, *sl. 4: tip A4*). Manjši kroglasti lonec z izvihanim ustjem (*sl. 4: 11*) ima prav tako zelo dobri analogiji na najdiščih Pri Muri (*sl. 7: 5*) (Šavel, Sankovič 2011, 46, *sl. 32: 2 [G366]*) in Novi tabli (*sl. 5: 5*).

Valjastemu loncu z ravno odrezanim ustjem in razčlenjenim okrasom na ustju in recipientu (*sl. 4: 9*) je mogoče najti podobnosti s primerki iz grobov 9 in 17 na Novi tabli (*sl. 6: 10*) (Guštin et al. 2017, kat. G1272,-1310) in med keramiko z Brinjeve gore (Oman 1981, t. 20: 7). Enako velja za vrč (*sl. 4: 21*), ki ima prav tako ustrezno primerjavo v primerku iz Nove table (Guštin et al. 2017, kat. G1754). Med zelo razširjene, a kronološko neobčutljive posode sodijo, kot smo zgoraj prikazali, različno oblikovane sklede (*sl. 4: 12–19*), ki so zastopane tudi na Novi tabli (*sl. 5: 9,11–15; 6: 11–13,15*) in Pri Muri (*sl. 7: 6,7,9,10*). Skodela s pokončnim vratom in poudarjenim trebuhom (*sl. 4: 20*) je podobna primerku, okrašenem s kanelurami na Novi tabli (*sl. 6: 13*). Sorodne so še na Pošteli (Teržan 1990, 32s, *sl. 2: 9; 3: 8,9; t. 14: 4; 15: 6*), kjer so značilne za stopnjo Ha C in Ha D1, in Brinjevi gori (Teržan 1990, 37, *sl. 4: 30*).

Zanimivo je, da so bili na najdišču Kotare – Baza odkriti številni odlomki ognjiščnih koz, ki nimajo ustreznih primerjav na bližnjih prekmurskih najdiščih. Kos ognjiščne koze klopnega tipa (*sl. 4: 22*) ima dobre primerjave med najdbami s Pošte, kjer se pojavljajo v I. in II. pošteljskem horizontu v časovnem razponu stopnje Ha B3 in Ha C (Teržan 1990, 32, *sl. 2: 11; t. 10: 16–20; 11: 14; 21: 20*), in Gornje Radgone (Horvat Šavel 1981, t. 1: 9; Teržan 1990, 47, *sl. 8: 28*) ter v Ormožu (Dular, Tomanič Jevremov 2010, t. 39: 10; 91: 11). Poseben kos predstavlja velika ognjiščna koza oz. oltar, okrašen z živalskimi protomi, za katerega smo že pokazali, da sodi verjetno v pozni Ha C/ zgodnji Ha D1 (*sl. 4: 23*) (Kerman 2014b).

Tudi piramidalne uteži sodijo med keramične oblike dolgega trajanja in so kronološko komajda oprijemljive. Kljub temu omogoča okras na nekaterih primerkih primerjave s kosi z drugih najdišč. Uteži, okrašene z vtisnjenimi krožci (*sl. 4: 24*) in z vrezi na robovih ter motivom križa na temenu (*sl. 4: 25*), imajo analogije med utežmi na Novi tabli (*sl. 5: 18*) in Pri Muri (*sl. 7: 11*). Podobno velja za vijčke, med katerimi izstopajo primerki, okrašeni



s kanelurami (*sl.* 4: 26), ki so številno zastopani med naselbinskim gradivom in grobnimi pridatki na Novi tabli (*sl.* 5: 19). Značilni so za zahodno-panonski prostor, predvsem v času stopnje Ha C (Preložnik 2014, 311–312).

Halštatsko keramično gradivo z najdišča Kotare – Baza kaže tipološke sorodnosti v prvi vrsti s halštatskodobnimi naselbinami v Prekmurju, torej z Novo tablo pri Murski Soboti in Pri Muri pri Lendavi, pa tudi z gradivom iz naselbin v Podravju, kot so Poštela, Brinjeva gora in Ormož ter Zbelava pri Varaždinu, prav tako z Rifnikom, skratka z lončenino štajerske kulturne skupine, h kateri sodijo tudi številna najdišča na avstrijskem Štajerskem (Kleinklein, Kapfensteiner Kogel itd.). Okvirno je datirano od poznega Ha B do zgodnjega Ha D1 (Kerman 2011a, 28–40; Kerman 2014a, 123–139). Dodatno oporo pri časovni opredelitvi naselbine Kotare – Baza ponujajo radiokarbonske analize vzorcev oglja iz posameznih objektov,<sup>2</sup> ki jih je opravil laboratorij univerze v Kielu (*sl.* 9). Datacija dveh vzorcev (iz objektov SE 141 in SE 303) kaže na obstoj naselbine od pozne stopnje Ha B do zgodnje Ha C oz. prehod 9./8. st. do vključno zgodnjega 7. st. pr. n. št. (glej Teržan, Črešnar, 2014, 711–712), medtem ko so datacije ostalih vzorcev zaradi "halštatskega platoja" preširoke, a kljub temu potrjujejo obstoj naselbine v starejši železni dobi (Kerman 2011a, 112–113, *sl.* 49–57; Kerman 2014a, 136–139), kar po Teržanovi ustreza stopnjam Štajerska I/II in III (Teržan 1990, 119 *sl.* 26).

## NOVA TABLA PRI MURSKI SOBOTI

Približno kilometer oddaljeno od pravkar predstavljene halštatskodobne naselbine Kotare – Baza je bilo pri gradnji avtoceste v letih 2000/2001 odkrito najdišče Nova tabla, kjer so bile raziskane naselbinske ostaline iz različnih arheoloških obdobij, med njimi tudi iz starejše železne dobe, in pripadajoče grobišče s 102 žganima grobovoma (Guštin et al. 2017, 81; podrobnejša analiza grobov: glej tu Tiefengrager, 399 ss).

Na arheološko raziskanem območju Nove table se je pokazalo, da je bil prostor obljuden v zgodnji bronasti dobi in nato znova v pozni bronasti dobi, sledila je poselitev v starejši železni dobi. Iz pozne bronaste dobe sta bila odkrita dva velika, v zemljo vkopana objekta/zemljanki in večje število manjših

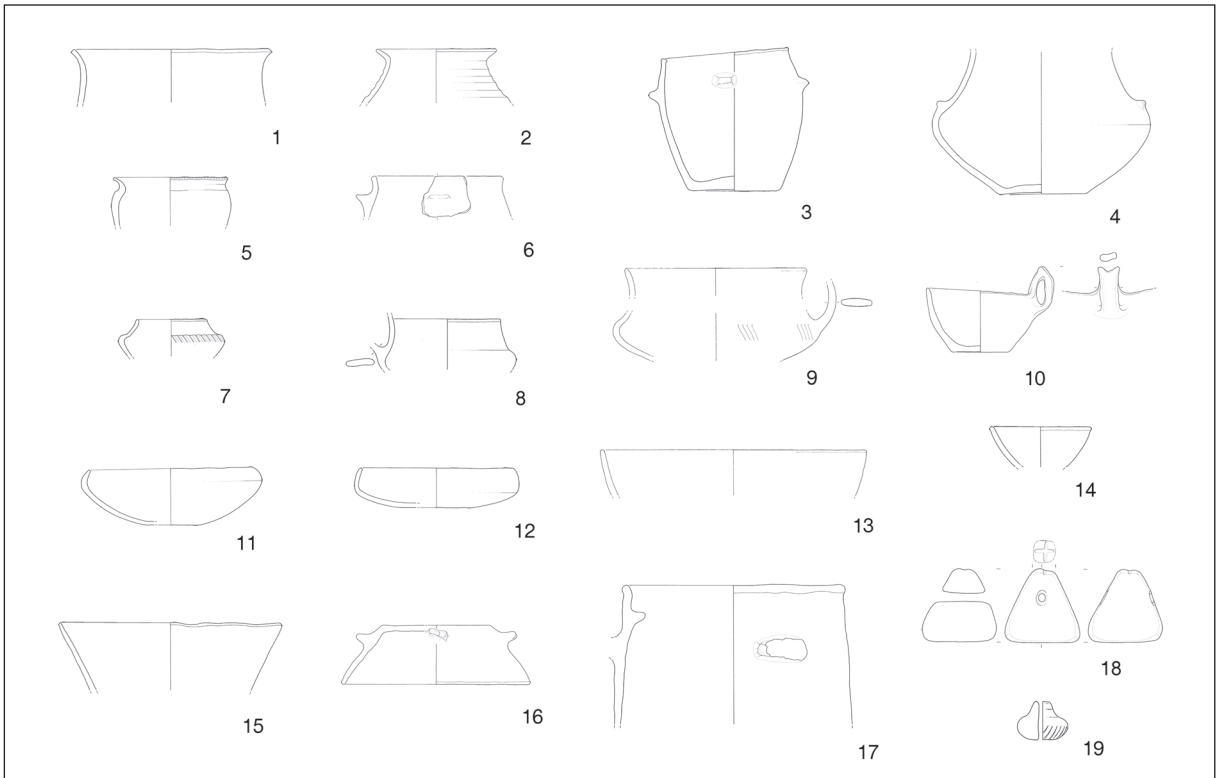
jam ter dva žgana grobova (Guštin et al. 2017, 77–81). Naselbinski ostanki iz starejše železne dobe, ki so se ohranili v obliki različno velikih in manjših jam ter kurišč, so bili razvrščeni v južnem delu izkopnega polja. Ohranjenost arheoloških ostalin je bila razmeroma slaba, vendar so izkopavalci podali njihovo prepričljivo razlago. Velike jame so na osnovi najdb opredelili kot zemljanke oz. bivalne objekte. Stavbni ostanki (jame za stojke za lesene stebre, peči in kurišča), ki bi kazali na morebitne nadzemne objekte, niso bili odkriti. V zemljanki PZ 31 (vel. 6,6 × 5,8 m) so se ohranili kosi žganega hišnega ometa in s kamni tlakovan del poda ter velika količina keramike in prenosnih peči. Ostanek zemljanke naj bi predstavljala tudi plitvo vkopana jama PO 183 (vel. 3,2 × 4,5 m) z nekaj odlomki keramike. Za datacijo je pomembna jama oz. zemljanka PZ 33 (vel. 3,43 × 2,95 m), v kateri so bili najdeni poleg kosov posod, prenosne peči in ognjiščne koze še piramidalne uteži in ki je z radiokarbonsko datacijo dveh vzorcev opredeljena v čas med drugo polovico 8. in 6. st. pr. n. št. (*sl.* 9; Guštin et al. 2017, 126–129). Glede na pripadajoče grobišče z razmeroma velikim številom grobov (102) in glede na velikanski obseg arheološko raziskanega območja (površina izkopnega polja na avtocestni trasi Nove table je namreč znašala okrog 40 ha) bi pričakovali več sledov naselbinskih objektov in bolj intenzivne, zato je zelo verjetno, da je arheološko izkopavanje zajelo le manjši del naselbine iz starejše železne dobe, večji del se verjetno širi na poljih izven raziskanega avtocestnega območja.

V obeh zemljankah in nekaterih jamah je bila najdena ogromna količina odlomkov keramičnih posod, pomembnih za časovno vrednotenje naselbine in grobov. Na tem mestu bomo podali le kratek pregled najznačilnejših tipov posod.

## Keramične najdbe

Naselbinsko keramiko, prikazano na *sliki 5*, predstavljajo posode z izvihanim ustjem (*sl.* 5: 1) ali stožčastim vratom in močno izvihanim ustjem ter z okrasom bradavic (*sl.* 5: 2,4), lonci z jezičastimi držaji in ravnim ali izvihanim ustjem (*sl.* 5: 3,6), kroglasti lončki z izvihanim ustjem (*sl.* 5: 5), sklede (S1.1) z zaobljenimi rameni in uvihanim ustjem (*sl.* 5: 11), klekaste sklede z uvihanim ustjem (*sl.* 5: 12), kroglaste globoke sklede (*sl.* 5: 13), velike in majhne konične sklede (*sl.* 5: 14,15), skodele s presegačim ročajem, poudarjenim obodom in

<sup>2</sup> SE 28,-135,-141,-147,-171,-203,-257,-265,-291,-303.



Sl. 5: Nova tabla pri Murski Soboti, izbor naselbinske keramike. M. = 1:6.

Fig. 5: Nova tabla near Murska Sobota, a selection of settlement pottery. Scale = 1:6.

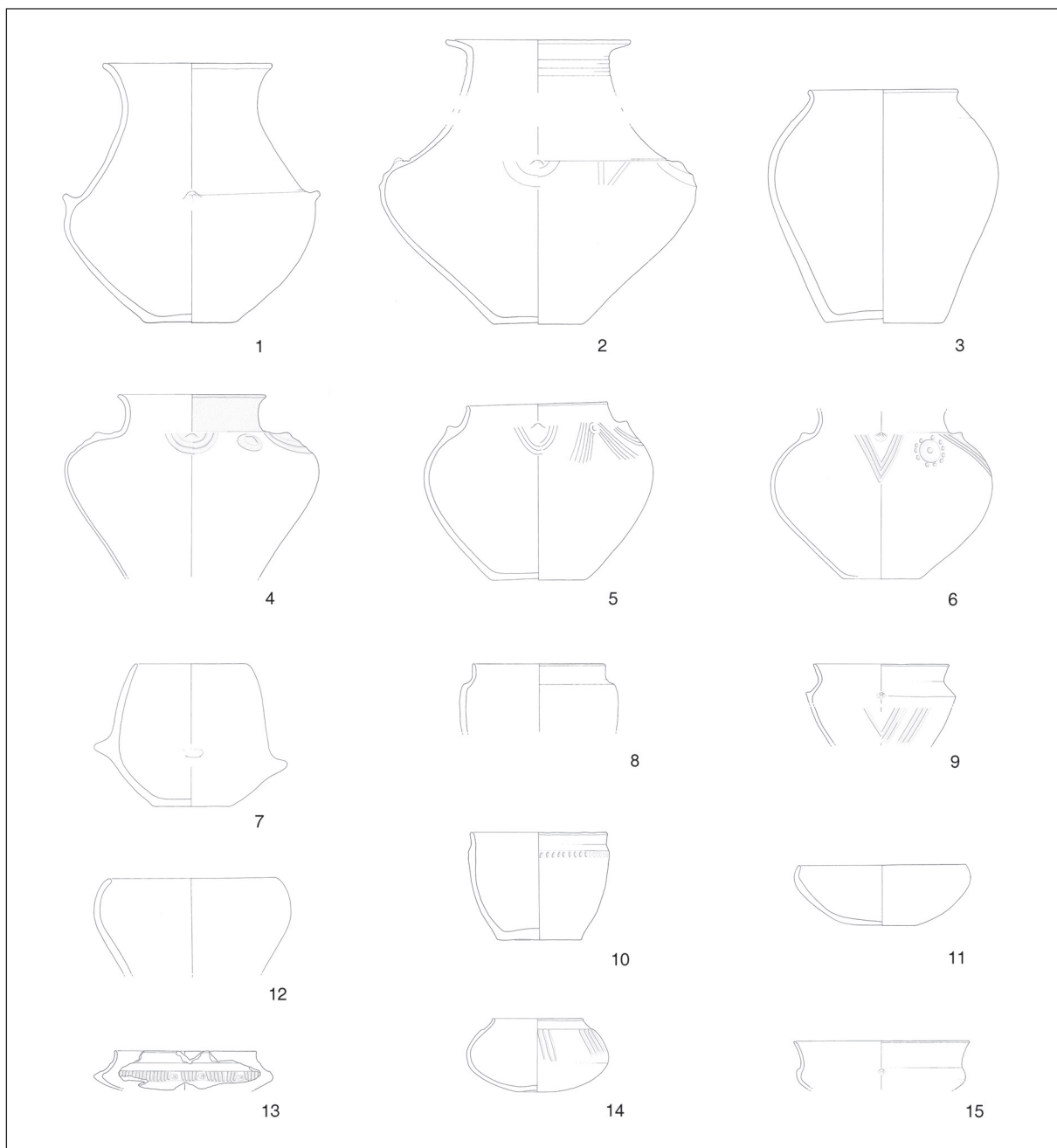
(Po / From Guštin et al. 2017: G1056,-1063,-1070,-1081,-1085,-1088,-1089,-1174,-1176,-1198,-1208,-1210,-1211,-1215,-1221,-1232,-1246,-1249,-1251)

pokončnim vratom ter izvihanim ustjem (Sk1 – sl. 5: 8,9) in manjše skodelice s presegajočim ročajem (sl. 5: 10). Med posebne vrste kuhinjskih pripomočkov uvrščamo ognjiščno pokrovno posodje, kot so pekve (sl. 5: 16), ter visoke prenosne pečke (sl. 5: 17) (Guštin et al. 2017, 94–95). Med značilne naselbinske najdbe na Novi tabli, podobno kot v naselbini Kotare – Baza, sodijo tudi glinene piramidalne uteži in vijčki (sl. 5: 18,19).

Razlike tako v obliki posod ter v kakovosti njih izdelave so med naselbinsko keramiko (sl. 5) in v grobove pridanimi posodami (sl. 6) izrazite. Grobna keramika je opazno boljše ohranjena, izstopa po kvaliteti izdelave, saj je pretežno dobro žgana in fino glajena, odstopa pa tudi po načinu okraševanja. Velik del grobne keramike predstavljajo številne posode, ki jih je v naselbinskem gradivu komajda zaslediti – in še te so fragmentarno ohranjene. Razvrščajo se v več skupin, kot so posode s stožčastim vratom in izvihanim ustjem ter okrasom bradavic in različno razporejenih kanelur (L1 – sl. 6: 1,2), kroglasti lonci s kratkim vratom, ravnim ali izvihanim ustjem (L2 – sl. 6: 4–6), visoki ovalni

lonci z izvihanim ustjem (L3 – sl. 6: 3), posode situlaste oblike (L4 – sl. 6: 8,9) in vrečasti lonci (L5.2 – sl. 6: 7) ter konični lonci (sl. 6: 10) (Guštin et al. 2017, 91–93). Sestavni del grobnega inventarja so tudi številni tipi skled, kot so plitve ali globoke sklede z uvihanim ustjem (S1 – sl. 6: 11,12), kroglasto oblikovane sklede (S4.3 – sl. 6: 14), bikonične sklede z okrasom kanelur (S4.2 – sl. 6: 13) in sklede z lijakastim ustjem (S5 – sl. 6: 15).

Čeprav se grobna keramika razlikuje od naselbinske, najdemo kar nekaj tipov posod tudi med naselbinsko keramiko z najdišč Nova tabla, Kotare – Baza in Pri Muri pri Lendavi, na kar smo deloma že opozorili pri obravnavi keramike z najdišča Kotare – Baza. Tako npr. lahko posodo s stožčastim vratom (sl. 6: 1) primerjamo s tisto iz naselbine (sl. 5: 4), lonce s kratkim vratom (sl. 6: 4–6) s podobno okrašenim bikoničnim loncem s kratkim vratom iz naselbine Pri Muri pri Lendavi (sl. 7: 1). Okras stožčastih bradavic, obdanih s polkrožnimi kanelurami (sl. 6: 2,4,5), in okras vtisnjenih krožcev in pik v obliki rozet (sl. 6: 6) na posodah ima dobre primerjave na posodah



Sl. 6: Nova tabla pri Murski Soboti. Izbor grobne lončenine. M. = 1:6.

Fig. 6: Nova tabla near Murska Sobota. A selection of grave pottery. Scale = 1:6.

(Po / From Guštin et al. 2017: G1272,-1325,-1328,-1362,-1433,-1485,-1521,-1571,-1588,-1616,-1620,- 1723,-1746,-1814,-1830)

iz Kotare – Baza (sl. 4: 30,31). Posodi situlaste oblike (sl. 6: 8) je podoben primerek na najdišču Pri Muri (Šavel, Sankovič 2011, 46, sl. 32: 3; kat. G230). Sklede in skodele iz grobov in naselbin se med seboj ne razlikujejo in so zastopane na vseh treh obravnavanih najdiščih (sl. 4: 12–20; 5: 7–15; 6: 11–15; 7: 11–15).

Med izrazito naselbinsko posodje na Novi tabli sodijo pekve in prenosne pečke (sl. 5: 16,17), ki so zastopane tudi na najdišču Pri Muri (sl. 7: 13). Številni so piramidalne uteži (sl. 5: 18) in vijčki zahodnopanonskega tipa (sl. 5: 19), podobno torej, kot smo pokazali za naselbino Kotare – Baza

(sl. 4: 26), a vijčki so pogosti tudi med pridatki v grobovih na Novi tabli (Preložnik 2014).

### Kronološka opredelitev

Kot smo prikazali, obstajajo številne podobnosti med naselbinsko in grobno keramiko z najdišča na Novi tabli ter keramiko z naselbin Kotare – Baza in Pri Muri, kar kaže na sočasnost vseh treh naselij. Temu ne nasprotuje radiokarbonska datacija iz zemljanke (sl. 9; PZ 33) z Nove table, ki nakazuje okvirno čas njenega obstoja v stopnji Ha C1 do Ha D1, tj. od 8. do zgodnjega 6. st. pr. n. št. (Guštin et al. 2017, 99, 128), kar po Teržanovi ustreza stopnjam Štajerska II in III (Teržan 1990, 119 sl. 26).

### PRI MURI PRI LENDA VI

Ob gradnji avtoceste je bilo leta 2005 odkrito arheološko najdišče na lokaciji, poimenovani Pri Muri pri Lendavi. Tudi na tem območju so raziskave pokazale, da je bilo obljudeno v različnih arheoloških obdobjih, tako v bakreni dobi, pozni bronasti dobi, v mlajši železni dobi in v srednjem veku kot tudi v starejši železni dobi. Najdišče je ležalo ob potoku Kopica v ravnini južno od Lendave. Iz starejše železne dobe so se ohranili ostaline nižinske naselbine in sledovi dveh krožnih jarkov, ki sta verjetno obdajala grobni parceli (ali uničeni gomili?) iz starejše železne dobe. Čeprav so bile arheološke ostaline razmeroma slabo ohranjene in jim je bilo mogoče slediti po celotni površini izkopnega polja, so bile nekoliko pogostejše in bolj zgoščene na zahodni strani raziskane površine. Od naselbinskih objektov so bile odkrite številne jame različnih velikosti in oblik, jame za stojke za lesene stebre in jarki. Med večjimi jamami sta dve, ki bi ju bilo mogoče opredeliti kot zemljanki oz. kot ostalini bivalnih prostorov. Okoli prve (SE 316; vel. 5 × 5,8 m) je bilo razporejenih več večjih in manjših jam, verjetno odpadnih, ter daljši, naravnost potekajoči jarek (sl. 8). V bližini prve večje jame je ležala še druga, manjša, podolgovate oblike (SE 104; vel. 3,70 × 2,70 m). V njej je bilo odkritih veliko keramičnih odlomkov, vijček, uteži in deli žrmelj, kar kaže na podobno sestavo inventarja, kot ga je imela večja zemljanka. Zaradi tega bi lahko tudi to jamo opredelili kot zemljanko oz. manjši bivalni objekt.

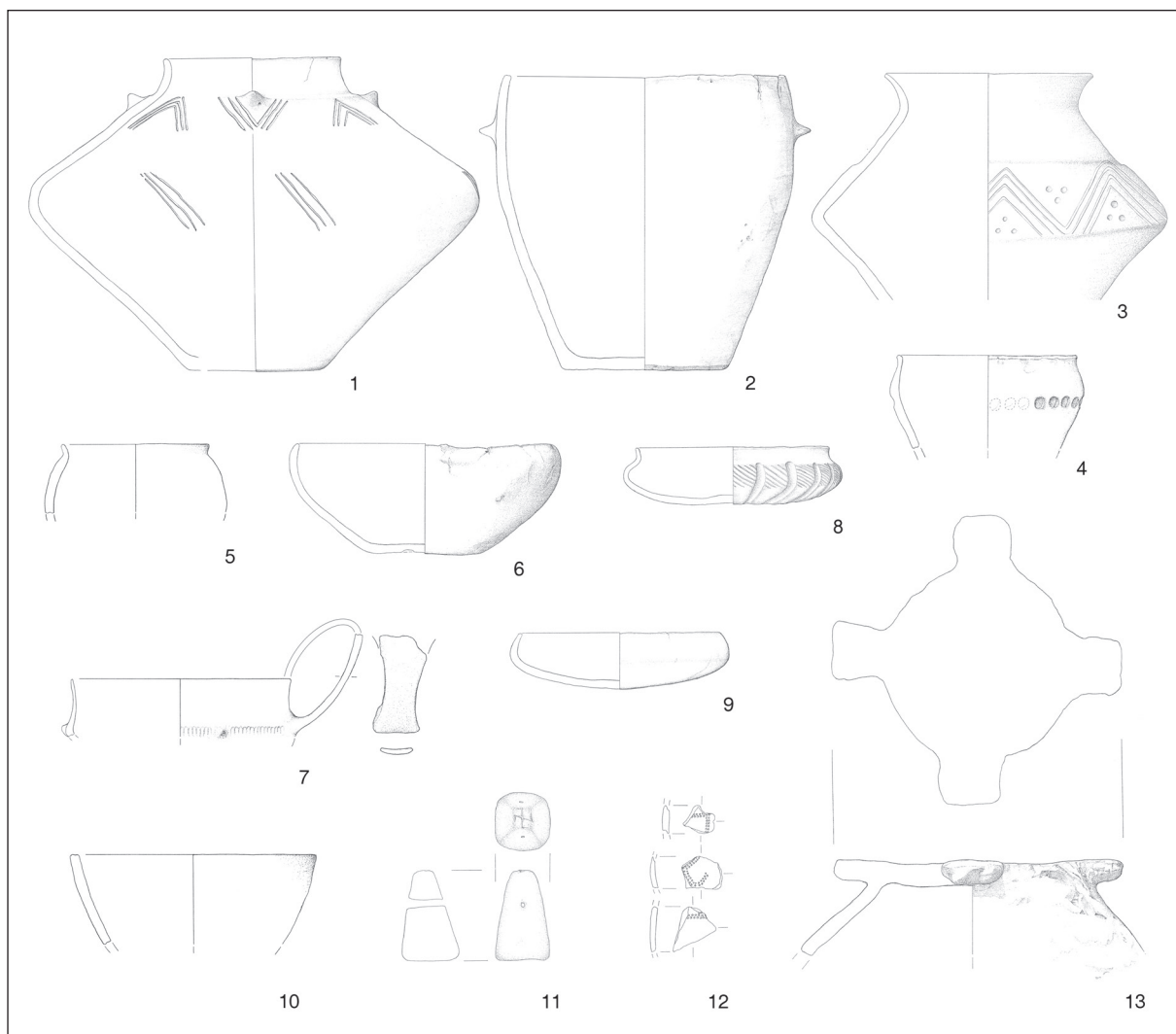
Pomembna sta krožna jarka (premera 10 in 9,4 m), ležala sta daleč v stran drug od drugega

–krožnici se nista stikali, temveč sta nakazovali neke vrste vhodno odprtino. Po obliki in velikosti sta bila jarka podobna tistim, ki so bili odkriti na halštatskodobnem grobišču pri Novi tabli, kjer so krožni jarki omejevali grobne parcele, pogosto s centralnimi grobovi, čeprav so bili ponekod grobovi tudi v samem krožnem jarku. Grobovi na najdišču Pri Muri niso bili odkriti, so pa kakovostno izdelane keramične posode, ki izvirajo iz krožnega jarka (SE 991/990), nedvomno primerljive s keramiko iz grobov z Nove table in iz celotne štajersko-panonske skupine (sl. 7: 1–3,7–9) (Šavel, Sankovič 2011, 43; Šavel, Sankovič 2014, 68–77).

### Keramične najdbe

V zemljankah, krožnih jarkih, spremljajočih večjih in manjših jamah ter ravnih jarkih so bili najdeni številni fragmenti keramičnih posod različnih oblik (loncev, skled, skodel, pekev), uteži in vijčkov ter odlomki žrmelj, med katerimi na tem mestu predstavljamo le najznačilnejše. Med najdbami iz krožnega jarka posebej izstopa posoda s stožčastim vratom in lijakastim ustjem fine izdelave. Okrašena je s cikcakasto potekajočimi nizi trikotnih žlebov in vtisnjenimi skupinami treh jamic v vmesnih poljih (sl. 7: 3). Drug značilen primerek je bikonična posoda s kratkim pokončnim vratom in rahlo izvihanim ustjem, ki je prav tako na ramenu okrašena z izmenjujočimi se trikotnimi oz. strehastimi vrezi in bradavicami, na največjem obodu pa s pasovi poševnih vrezov (sl. 7: 1). Že pri obravnavi naselbinske keramike z najdišč Kotare – Baza in Nova tabla smo omenili ovalne lonce z uvihanim ustjem in držaji (sl. 7: 2) ter manjše kroglaste lonce s kratkim rahlo izvihanim ustjem (sl. 7: 5), pa tudi sklede različnih oblik. Na najdišču Pri Muri so zastopane globoke sklede iz fine gline z okrasom prstnih odtisov (sl. 7: 4), nizke trebušaste sklede z vbočenim dnom, okrašene z navpičnimi kanelurami in poševnimi vrezi (sl. 7: 8), globoke in plitve sklede z uvihanim ustjem (sl. 7: 6,9), polkroglaste globoke sklede (sl. 7: 10) in široke skodele s pokončnim vratom, z okrasom bradavic in kanelur na največjem obodu in z visokim presegajočim ročajem (sl. 7: 7). Od ostalega keramičnega gradiva ima zanimivo obliko pekva s štirimi držaji (sl. 7: 13) in piramidalna utež, ki ima na temenu okras svastike (sl. 7: 11).

Kot smo že pokazali pri posodju z najdišč Kotare – Baza in Nova tabla pri Murski Soboti, obstajajo številne podobnosti med oblikami z vseh treh tukaj



Sl. 7: Pri Muri pri Lendavi. Izbor naselbinske in grobne keramike. M. = 1:4.

Fig. 7: Pri Muri near Lendava. A selection of settlement and grave pottery. Scale = 1:4.

(Po / From Šavel, Sankovič 2011: G193-G195,-198-200,-273,-286,-295,G318,-329,-357,-366)

obravnavanih najdišč, zato le ponovimo nekaj dejstev. Glede na tipološko razvrstitev loncev iz halštatsko-dobnega grobišča na Novi tabli bi lahko posodo s kratkim vratom (sl. 7: 1) in posodo s stožčastim vratom in izvihanim ustjem (sl. 7: 3) primerjali s posodami skupine L.1.1 na Novi tabli (Guštin et al. 2017, 91, 92 sl. 49, kat. G1699,-1767). Paralele se kažejo tudi v okraševanju. Okras na posodi iz groba 8 na Novi tabli, ki je sestavljen iz nepovezanih trikotnih kanelur in treh jamičastih vtisov, je enak kot na omenjeni posodi z najdišča Pri Muri (sl. 7: 3) (Guštin et al. 2017, kat. G1261). Enako velja za okras trikotnih kanelur, ki obdajajo bradavice na ramenu posode z najdišča Pri Muri (sl. 7: 1), saj je podoben kot na grobni lončenini iz Nove table

(Guštin et al. 2017, kat. G1455, -1772,-1856). Tudi manjši kroglasti lonec s kratkim izvihanim ustjem (sl. 7: 5) ima primerjave med naselbinsko keramiko na Novi tabli (sl. 5: 5) (Guštin et al. 2017, kat. G1085) in na Kotarah – Baza (sl. 4: 11) (Kerman 2011a, kat. G597). Skodeli s presegajočim ročajem (sl. 7: 7) je prav tako mogoče najti bližnjo primerjavo v skodeli iz Nove table (sl. 5: 9) (Guštin et al. 2017, 95 sl. 52: Sk1; kat. G1246) in v primerkih s Poštele, ki so značilni za stopnjo Ha C in Ha D1 oz. III. pošteljski horizont (Teržan 1990, 32 ss). Sorodne so še v Rabelčji vasi, na Hajndlu pri Ormožu ter v grobovih v Kleinkleinu, kjer so opredeljene v stopnjo Ha C2–D1 (Šavel, Sankovič 2011, 47). Med skledami z najdišča Pri Muri izstopa nizka trebušasta skleda

z okrasom navpičnih kanelur ter poševnih vrezov v vmesnih poljih (sl. 7: 8). Nekoliko spominja na sklede različice iz Nove table (Guštin et al. 2017, 94 sl. 51: S4.2) ter na trebušasto skledo iz naselbine Kotare – Baza (sl. 4: 20). Skleda je bila datirana na podlagi sorodnega primerka iz avstrijske Štajerske in kaneliranih skled s Poštele v stopnjo HaC2–D1 (Šavel, Sankovič 2011, 47). Sklede drugih oblik (sl. 7: 6,9,10) sodijo med običajni repertoar posodja na vseh treh obravnavanih starejšeželeznodobnih naselbinah in grobiščih v Prekmurju (sl. 4: 12–18; 5: 11–15).

Pekva s štirimi držaji (sl. 7: 13) ima, kot že omenjeno, dobro primerjavo na Novi tabli (sl. 5: 16) (Guštin et al. 2017, 95 sl. 52: G1210). Tudi za piramidalno utež z okrasom svastike (sl. 7: 11) smo že opozorili na podobnosti z utežmi iz Kotare – Baze (sl. 4: 25) in Nove table (sl. 5: 18), ki pa nosijo okras v motivu križa.

Primerjalna analiza izbranih keramičnih kosov iz naselbinskih jam in krožnih jarkov z najdišča Pri Muri kaže na veliko sorodnost s keramiko iz obravnavane halštatskodobne naselbine in pripadajočih grobov na Novi tabli pri Murski Soboti, v manjši meri pa tudi z naselbinskim posodjem z najdišča Kotare – Baza.

### Kronološka opredelitev

Tudi z najdišča Pri Muri imamo na voljo nekaj radiokarbonsko analiziranih vzorcev (sl. 9), od katerih dva (prvi iz krožnega jarka, drugi iz naselbinske jame) podpirata datacijo halštatske naselbine v stopnjo Ha B3 in Ha C1, tj. v konec 9. in v 8. st. pr. n. št., medtem ko so datacije ostalih vzorcev bolj ohlapne, a kljub temu nakazujejo, da gre za čas starejše železne dobe (Šavel, Sankovič 2011, 47; Šavel, Sankovič 2014, 68 ss, 77).

### ZAKLJUČEK

Izbira prostora za poselitev v starejši železni dobi v Prekmurju se v primerjavi s prejšnjimi obdobji starejše in mlajše bronaste dobe ni bistveno spremenila. Vaška naselja so nastala na ravnici, umeščena praviloma ob rahlo napetih brežinah potokov, pritokov Mure, in kot kaže, na že obljudenih in kultiviranih predelih. Čeprav se zdi na osnovi dosedanjih raziskav, da so bile naselbine neutrne oz. nezavarovane (brez kakršnih koli ograd, jarkov ali nasipov), pa lega najdišča Kota-



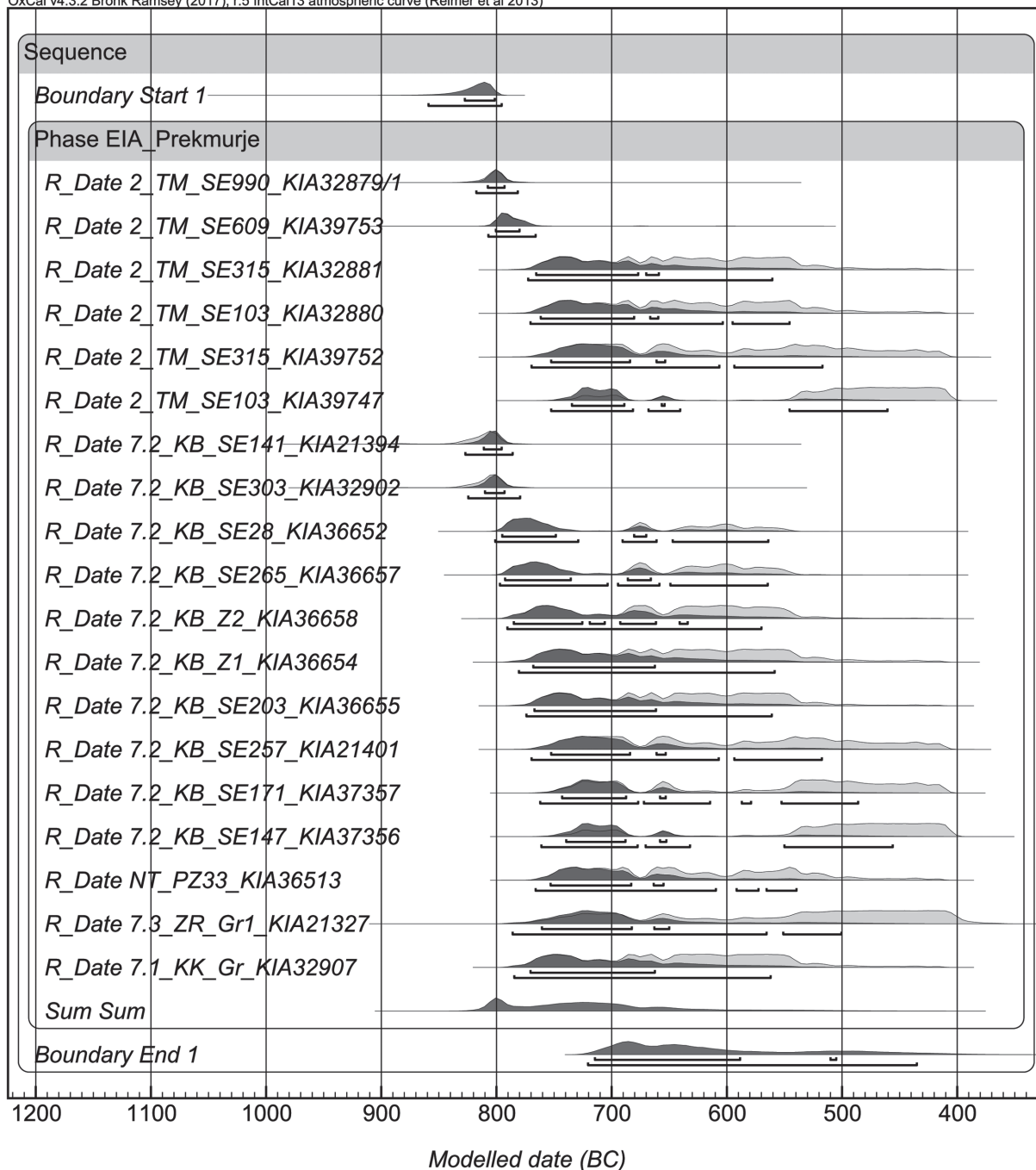
Sl. 8: Pri Muri pri Lendavi. Zemljanka (SE 316).

Fig. 8: Pri Muri near Lendava. Pit-dwelling (SE 316).

re – Baza v okljuku potoka Dobel daje slutiti, da je bila ta naselbina vsaj delno zaščiten s strugo vodotoka. Glede na gostoto najdišč na območju južno od Murske Sobote proti toku reke Mure sklepamo, da gre za razpršeno poselitev, ki so jo sestavljali manjši zaselki, sestavljeni iz več hiš oz. kmetij. Stavbe so bile grajene iz lesenih navpičnih stebrov oz. kolov, zagozdenih v jamah, ki so najboljši indikatorji za razpoznavanje tlorisnih zasnov stavb in celotnih naselbin. Kot kažejo stavbni tlorisi, zlasti na najdišču Kotare – Baza, so bile stavbe povečini pravokotne oblike in so imele leseno ogrodje z dvokapno streho. Zanimivo je, da so dokaj različnih velikosti. Posebnost vseh treh prikazanih prekmurskih nižinskih naselbin starejše železne dobe so večje in manjše vkopane jame, zemljanke, za katere na osnovi v njih odkritih keramičnih in drugih predmetov sklepamo, da so prav tako služile kot bivalni prostori (sl. 8). Seveda ostaja odprto vprašanje, ali so zemljanke predstavljale samostojne objekte ali pa so bile nekatere izmed njih le del večjih nadzemnih stavb – hiš, katerih sledovi se zaradi intenzivnega poljedelstva z globokim oranjem v Prekmurju niso povsod ohranili.

Kot kaže najbolje ohranjeno nižinsko naselje iz starejše železne dobe na najdišču Kotare – Baza (sl. 3), kjer je bilo odkritih več pravokotnih stavbnih tlorisov sicer različnih velikosti, a dokaj podobno usmerjenih, so bile stavbe razporejene v dve skupini. Ločeval ju je prazen prostor, morda neke vrste skupni “osrednji trg”. Takšna razporeditev stavb in tudi razlike v njihovi velikosti (npr. izstopajoča “Hiša 1” in morda tudi “Hiša 3”) nakazujejo notranjo organiziranost naselja na posamezne gospodarske enote oz. skupine, kar morda odseva tudi socialno razslojenost.

OxCal v4.3.2 Bronk Ramsey (2017); r:5 IntCal13 atmospheric curve (Reimer et al 2013)



(Leibniz Labor für Altersbestimmung und Isotopenforschung, Christian-Albrechts-Universität, Kiel)

Najdišča: **KB**: Kotare – Baza; **KK**: Kotare – Krogi; **NT**: Nova tabla; **TM**: Trimlini/Pri Muri; **ZR**: Za Rašico.  
 Objekti: **GR**: grob; **SE**: stratigrafska enota; **Z**, **PZ**: zemljanka.

Sites: **KB**: Kotare – Baza; **KK**: Kotare – Krogi; **NT**: Nova tabla; **TM**: Trimlini/Pri Muri; **ZR**: Za Rašico.  
 Features: **GR**: grave; **SE**: stratigraphic unit; **Z**, **PZ**: pit-dwelling.

Sl. 9: Rezultati radiokarbonskega datiranja vzorcev z najdišč starejše železne dobe v Prekmurju.  
 Fig. 9: Results of radiocarbon analyses from the Early Iron Age site in Prekmurje.

Na halštatskodobnih naselbinah Pri Muri in na Novi tabli sicer niso bili odkriti ostanki ali drugi sledovi nadzemnih stavb, zato je verjetno, da so kot bivalni objekti v njih prevladovale zemljanke.

Glede na trenutno raziskanost halštatskih nižinskih naselbin v Prekmurju je videti, da se pojavljata dva tipa bivališč, to so nadzemne stavbe, zgrajene z navpičnimi lesenimi stebri, ki so služili kot nosilci za stene in za dvokapno strešno konstrukcijo, ter vkopani objekti – zemljanke.

Keramično gradivo z najdišč Kotare – Baza, Nova tabla in Pri Muri kaže medsebojno tipološko in kronološko sorodnost. Povezave so očitne tudi

s keramičnim gradivom iz obdravskih naselbin, kot so bile v Ormožu in Zbelavi pri Varaždinu, ter iz višinskih naselbin v Gornji Radgoni, na Pošteli in Rifniku, pa tudi s tistim z najdišč na avstrijskem Štajerskem (Kleinklein in Kapfensteiner Kogel itd.), ki je datirano od mlajše kulture žarnih grobišč, stopnje Ha B skozi obdobje Ha C do zgodnjega Ha D1. Tudi radiokarbonske analize vzorcev oglja iz naselbinskih jam z obravnavanih treh najdišč (sl. 9) podajajo njihovo dokaj enotno datacijo v časovni okvir od pozne stopnje Ha B do zgodnje Ha D1, kar ustreza stopnjam Štajerska I/II do III po B. Teržan.

- ČREŠNAR, M. 2014, Rogoza pri Mariboru. – V / In: B. Teržan, M. Črešnar (ur. / eds.), *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem / Absolute Dating of the Bronze and Iron Ages in Slovenia*, Katalogi in monografije 40, 225–249.
- DULAR, J. 2013, *Severovzhodna Slovenija v pozni bronasti dobi / Nordostslowenien in der späten Bronzezeit*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 27.
- DULAR, J., M. TOMANIČ JEVREMOV 2010, *Ormož. Utrjeno naselje iz pozne bronaste in starejše železne dobe / Ormož. Befestigte Siedlung aus der späten Bronze- und älteren Eisenzeit*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 18.
- DOBIAT, C. 1980, *Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Kleinklein und seine Keramik*. – Schild von Steier Beih. 1.
- EGG, M. 1986, Zum »Fürstengrab« von Radkersburg (Südsteiermark). – *Jahrbuch RGZM* 33, 199–214.
- GUŠTIN, M., G. TIEFENGRABER 2001, Prazgodovinske najdbe z avtocestnega odseka Murska Sobota-Nova tabla (Vorgeschichtliche Funde aus dem Autobahnabschnitt bei Murska Sobota - Nova tabla). – *Arheološki vestnik* 52, 107–116.
- GUŠTIN et al. 2017 = GUŠTIN, M., G. TIEFENGRABER, D. PAVLOVIČ, M. ZORKO 2017, *Nova tabla pri Murski Soboti*. – Zbirka Arheologija na avtocestah Slovenije 52/1, Ljubljana. [[http://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/nova\\_tabla\\_-\\_prazgodovina\\_web.pdf](http://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/nova_tabla_-_prazgodovina_web.pdf)].
- HORVAT ŠAVAL, I. 1981, Rezultati sondiranja prazgodovinskega naselja v Gornji Radgoni (Die Resultate der Sondierungen der vorgeschichtlichen Siedlung in Gornja Radgona). – *Arheološki vestnik* 32, 291–310.
- KERMAN, B. 2011a, *Kotare-Baza pri Murski Soboti*. – Zbirka Arheologija na avtocestah Slovenije 17, Ljubljana. [<http://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/kotare1.pdf>].
- KERMAN, B. 2011b, *Kotare-Krogi pri Murski Soboti*. – Zbirka Arheologija na avtocestah Slovenije 20, Ljubljana. [[http://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/20\\_kotare-krogi\\_pri\\_murski\\_soboti.pdf](http://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/20_kotare-krogi_pri_murski_soboti.pdf)].
- KERMAN, B. 2014a, *Kotare-Baza*. – V / In: B. Teržan, M. Črešnar (ur. / eds.), *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem / Absolute Dating of the Bronze and Iron Ages in Slovenia*, Katalogi in monografije 40, 117–139.
- KERMAN, B. 2014b, Keramični oltar iz halštatske naselbine Kotare-Baza pri Murski Soboti (Clay altar from the Hallstatt settlement at Kotare-Baza near Murska Sobota). – V / In: S. Tecco Hvala (ur. / ed.), *Studia Praehistorica in Honorem Janez Dular*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 30, 297–309.
- KOVAČEVIČ, S. 2007, Karakteristični nalazi kasnohalštatskog naselja u Zbelavi kod Varaždina i fibula tipa Velem / Characteristic Finds from the Late Hallstatt Settlement at Zbelava near Varaždin and a Velem-type Fibula. – *Prilozi Instituta za arheologiju Zagreb* 24, 89–111.
- LAMUT, B. 2001, Ormož – The Chronological Structure of the Late Bronze and Early Iron Age Settlement. – V / In: A. Lippert (ur. / ed.), *Die Drau-, Mur- und Raab-Region im 1. vorchristlichen Jahrtausend. Akten des Internationalen und Interdisziplinären Symposiums vom 26. bis 29. April 2000 in Bad Radkersburg*, Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 78, 207–242.
- OMAN, D. 1981, Brinjeva gora – 1953. (Obdelava prazgodovinske keramike). – *Arheološki vestnik* 32, 144–216.
- PAHIČ, S. 1966, Železnodobne najdbe v Slovenskih goricah (Eisenzeitliche Funde in den Slovenske gorice). – *Arheološki vestnik* 17, 103–143.
- PRELOŽNIK, A. 2014, Zahodnopanonski vijčki / West Pannonian spindle whorls. – V / In: S. Tecco Hvala (ur. / ed.), *Studia Praehistorica in Honorem Janez Dular*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 30, 311–321.
- ŠAVAL, I. 1994, *Prazgodovinske naselbine v Pomurju (Prehistoric settlements in Pomurje)*. – Murska Sobota.
- ŠAVAL, I., S. SANKOVIČ 2010, *Za Raščico*. – Zbirka Arheologija na avtocestah Slovenije 10, Ljubljana. [<http://www.zvkds.si/sl/knjiznica/za-rascico-pri-krogu>].
- ŠAVAL, I., S. SANKOVIČ 2011, *Pri Muri pri Lendavi*. – Zbirka Arheologija na avtocestah Slovenije 23, Ljubljana.



- [[http://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/23-pri\\_muri\\_pri\\_lendavi.pdf](http://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/23-pri_muri_pri_lendavi.pdf)].
- ŠAVEL, I., S. SANKOVIČ 2014, *Trimlini pri Lendavi*. – V / In: B. Teržan, M. Črešnar (ur. / eds.), *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem / Absolute Dating of the Bronze and Iron Ages in Slovenia*, Katalogi in monografije 40, 65–75.
- TERŽAN, B. 1990, *Starejša železna doba na Slovenskem Štajerskem / The Early Iron Age in Slovenian Styria*. – Katalogi in monografije 25.
- TERŽAN, B. 2004, Obolos – mediterrane Vorbilder einer prämonetären “Währung” der Hallstattzeit? – V / In: B. Hänsel (ur. / ed.), *Parerga praehistorica*, Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 100, 161–202.
- TERŽAN, B., M. ČREŠNAR 2014, Poskus absolutnega datiranja starejše železne dobe na Slovenskem / Attempt at an Absolute dating of the Early Iron Age in Slovenia. – V / In: B. Teržan, M. Črešnar (ur. / eds.), *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem / Absolute Dating of the Bronze and Iron Ages in Slovenia*, Katalogi in monografije 40, 703–724.
- TIEFENGRABER, G. 2019, Die hallstattzeitlichen Gräberfelder von Nova tabla bei Murska Sobota (Slowenien) – Ein Beitrag zur Erforschung der Steirisch-Pannonischen Gruppe der Osthallstattkultur (Grobišča iz starejše železne dobe z Nove table pri Murski Soboti. Prispevek k raziskavam štajersko-panonske skupine vzhodnohalštatskga kulturnega kroga). – *Arheološki vestnik* 70, 399–436.

## Settlements from the Early Iron Age in Prekmurje

### Summary

The archaeological excavations in Premurje that accompanied the construction of highways in 1999–2008, with the discovery of new settlements and cemeteries/graves offered a completely new image of the inhabitation of the lowlands along the Mura River in the Early Iron Age (*Fig. 1*), which at that point was largely unknown with the exception of the elevated site at Gornja Radgona. Its important role in controlling the convenient ford/ferry across the Mura River during the Late Urnfield Period and Early Iron Age is indicated by a princely grave discovered in the 19<sup>th</sup> century in a large tumulus near the former brickworks (*Fig. 2*).

The choice of areas for settlement in Prekmurje in the Early Iron Age did not change significantly in comparison with the preceding periods of the Late and Early Bronze Age. Villages were created in the lowlands, as a rule located on the slightly sloping banks of streams that were tributaries of the Mura, and as indicated by the above, in previously settled and cultivated areas (*Fig. 1*). Although it seems on the basis of previous research that the settlements were unfortified or unprotected (without any enclosures, ditches, or ramparts), it can be assumed from the position of the Kotare – Baza site at a bend in the Dobel Stream that the settlement was at least partly protected from the course of the stream. Considering the density of sites in the region south of Murska Sobota towards the course of the Mura River, it can be concluded

that this was a scattered pattern of settlement, composed of small hamlets made up of several houses or farms. The buildings were constructed of wooden vertical columns or beams, wedged in pits (postholes), which are the best indicators for recognizing the floor plans of individual buildings and entire settlements. As is shown by the plans, particularly at the site of Kotare – Baza (*Fig. 3*), the buildings were mostly rectangular with a wooden frame and gable roof. Interestingly enough, they have quite different sizes. The special features of all three discussed Prekmurje lowland settlements of the Early Iron Age are larger and smaller excavated pits, pit-dwellings, for which it can be concluded on the basis of discovered pottery and other objects that they in fact served as dwelling spaces (*Fig. 8*). The question certainly remains open as to whether the pit-dwellings represented independent structures or were some of them merely a part of a larger above ground building – house, traces of which have not been preserved everywhere in Prekmurje due to intensive cultivation involving deep plowing.

As is indicated by the best preserved lowland settlement from the Early Iron Age at the site of Kotare – Baza (*Fig. 3*), where several rectangular building plans of various sizes were discovered, but quite similarly oriented in terms of direction, the buildings were classified into two groups. There was an empty space between both groups of buildings, perhaps some kind of common “central square”. Such an arrangement of buildings as

well as the difference in the size of the buildings (e.g. the outstanding “house 1” and perhaps also “house 3”) indicate that there must have existed some interior organization of the settlement into individual economic units or group, which might also reflect social stratification.

At the Hallstatt period settlements of Pri Muri and Nova tabla no postholes or other traces of above ground buildings were discovered, hence it is likely that pit-dwellings dominated at these sites as dwelling structures. Given the current state of research into Hallstatt lowland settlements in Prekmurje, it is evident that two types of dwellings existed, above ground buildings with vertical wooden posts that supported the walls and the gable roof structure, and dug-in structures – pit-dwellings.

The pottery from the sites of Kotare – Baza (Fig. 4), Nova tabla (Fig. 5; 6), and Pri Muri (Fig. 7) exhibit a mutual typological and chronological similarity. Connections are also evident in terms of the pottery material from the Drava River valley settlements, such as Ormož and Zbe-

lava near Varaždin, as well as from the elevated fortified settlements at Gornja Radgona, Poštela, and Rifnik, and also from sites in Austrian Styria (Kleinklein, Kapfensteiner Kogel, etc.), which is dated from the Late Urnfield Culture, the Ha B phase through the HaC phase, to the early period of Ha D. The radiocarbon analysis of charcoal samples from settlement pits from the above three sites indicates their fairly uniform dating (Fig. 9) within a chronological framework from the late Ha B phase to the early Ha D1, which according to Teržan would correspond to Styrian phases I/II to III.

*Translation: Barbara Smith Demo*

Branko Kerman  
Pomurski muzej Murska Sobota  
Trubarjev drevored 4  
SI-9000 Murska Sobota  
branko.kerman@pomurski-muzej.si